

Redefinicija pojma »oružana borba«

(Dušan Višnjić, *Pojam oružane borbe*, Vojnoizdavački i novinski centar, Beograd, 1988)

Pukovnik u penziji VASILJE CERVIĆ

U prikazu je iscrpno izložen sadržaj knjige i analiziran autorov metodološki postupak. Posebno je naglašeno ono što je u knjizi kritikovano i šta je zaključeno. Pri oceni novih rešenja koje nudi autor knjige primenjen je Poperov stav – rešenja se predlažu i kritikuju; svaka kritika sadrži pokušaj opovrgavanja; rešenje koje izdrži kritiku prihvata se privremeno, ali se o njemu i dalje mora raspravljati.

Ono što je glavna odlika knjige istovremeno je i njen najveći nedostatak: logičko-semantička strogost i mnoštvo termina koji nisu iz ratne veštine komplikuju a ne rasvetljavaju problematiku koja se tiče oružane borbe i borbenih dejstava.

Osnovna je zamerka piscu knjige što svoj logičko-semantički ogled nije više i kompleksnije proveravao analizom iskustva, već je za značenjem pojedinih termina tragao po rečnicima, uzimajući deo značenja za celo značenje i dodajući tome svoje razumevanje, tumačenje i interpretaciju.

Nasuprot tome, ističe se važnost koju za ispravno razumevanje termina u ratnoj veštini imaju: (1) empirijska, praktična osnova, (2) kontekst ili dijaloško sazvučje u okviru celine iskaza s tematskim jedinstvom, i (3) neprekidno stanje dvostranog dejstva u svakom ratu, čiji su efekti uzajamni, zbog čega se ne može uzimati u obzir samo dejstvo jedne strane.

U knjizi pod navedenim naslovom Dušan Višnjić razmatra oružanu borbu, uzimajući u obzir promene koje je doneo istorijski razvoj. Njegovo nastojanje je podsticajno u tom smislu što čitaoca navodi na razmišljanje – da li je pojam »oružana borba«, pod uticajem tih promena, dobio novo, drukčije značenje, ili je, pak, njegov prvobitni smisao sačuvan kao temelj koji je odredio sva potonja značenja.

Autor je opisao svoj rad kao atipičan logičko-metodološki eksperiment sa ciljem da se revalorizuju dosadašnji pojmovi »oružana borba« i »borbena dejstva«. Na to je bio podstaknut opštim slabostima doktrinarno-normativne teorije i nezadovoljavajućim definicijama u kojima se: (1) oružana borba identifikuje s borbenim dejstvima; (2) ne uviđa razlika između rata i oružane borbe; (3) voluntaristički kreće misao o »oblicima oružane borbe« i »oblicima borbenih dejstava«. Višnjić smatra da se podela na frontalni, kombinovani i partizanski oblik oružane borbe, kakva je u našoj normativnoj teoriji, ne zasniva na valjanim kriterijumima. Po njegovom sudu, problematični su i stavovi o vidovima i oblicima borbenih dejstava. Štaviše, smatra on, »stavovi o oblicima oružane borbe su sputali, gotovo blokirali, misao o odnosima oružane borbe i borbenih dejstava i nisu joj 'dopustili' da u zvanično priznatim 'oblicima borbenih dejstava' stvarno vidi – ono što oni jesu – oblike oružane borbe«.

U nastojanju da redefiniše pojam »oružana borba« pisac je postavio sledeće logičko-metodološke postulate:

- da oružana borba i borbena dejstva nisu identične pojave;

- da oružana borba nastaje putem složenog odnosa procesa borbenih dejstava koji su i sami odnosi, te o njoj možemo razmišljati kao o odnosu odnosa;

- da borbena dejstva dispoziciono i egzistencijalno dovode do oružane borbe, ali ona sama, pojedinačno uzeta, nisu oružana borba već su njen deo.

Rezultate istraživanja saopštio je u četiri potceline: I Semantika izraza »borbena dejstva« i »oružana borba«; II Pojam »oružane borbe« i »borbenih dejstava« u ratnoj veštini i drugim društvenim naukama; III Oružana borba kao predmet mišljenja; IV Sadržaj i obim, definicija i klasifikacija i svrstavanje pojma »oružana borba«. Rečeni sadržaj uokvirio je predgovorom i uvodom, na početku, i dodatkom, na kraju, u kome »polemički elaborira« pojmove »sukob niskog intenziteta«, »vazdušno-kopnena bitka«, »operativno-manevarske grupe« i »distanciona dejstva«.

Knjiga zaslužuje pažnju. Po onome što kritikuje, po onome što zaključuje i po postupku koji je primenjen. U prvi mah može se učiniti preopširnim razmatranje prva dva pojma na 150 strana, pogotovo što su preostala četiri ispitana na samo pedeset. Ali, te kvantifikacije su uslovne.

Pojmove »borbena dejstva« i »oružana borba« razmatrao je iz tri ugla: semantičkog, komparativnog i logičkog, a to je dakako iziskivalo više prostora. Istovremeno, otvoreno je ukazao na stavove iz doktrinarno-normativne teorije koji, po njegovom sudu, nisu valjano obrazloženi i ponudio svoje. O rešenjima za probleme koje je zapazio moglo bi se reći, uz pomoć Popera – rešenja se predlažu i kritikuju; svaka kritika sadrži pokušaj opovrgavanja; rešenje koje izdrži kritiku prihvata se privremeno, ali se o njemu i dalje mora raspravljati.

SEMANTIČKA ANALIZA IZRAZA »BORBENA DEJSTVA« I »ORUŽANA BORBA« POSTUPKOM SELEKCIJE ODGOVARAJUĆIH ZNAČENJA

U prvom odeljku pisac istražuje značenjâ izraza »borbena dejstva« i »oružana borba« koja je našao u rečnicima srpskohrvatskog jezika, ispitujući ih reč po reč. Tako je našao trinaest sinonima za reč »dejstvo«. Dva od tih značenja, po njegovom mišljenju, nisu osnovana. Štaviše, unose pometnju u misaonu sferu ratne veštine. To su: »borba« i »vojnički oružani sukob« (sa ilustracijom iz rečnika SANU: »Pošto se (baterija) postavi za dejstvo ... tukla je neko vreme odstupajuće neprijateljske delove«). U svakom oružanom sukobu, naglašava on, postoje uvek dva suprotna dejstva, ali ako bismo, na osnovi toga, zaključili da između dejstva i sukoba nema razlike, onda bi na isti način važilo da su »dejstvo« i »borba« takođe sinonimi. Po njegovom sudu, značenje reči »dejstvo« tačnije izražavaju sinonimi: »moć delovanja«, »delovanje«, »akcija«, »upotreba vatrenog oružja«. Oni podrazumevaju silu, snagu, a ne izjednačavaju »dejstvo« s »borbom«. Od značenja reči »borben« uzima kao odgovarajuća izrazu »borbeno dejstvo«: »koji se odnosi na borbu« i »koji je u borbi« a izbegava »koji se bori«, jer bi mogao odraziti stare i provocirati nove nesporazume. Sledstveno tome, nominalno određuje izraz »borbeno dejstvo« kao gotovost za ispoljavanje ili ispoljavanje sile u borbi.

Analizirajući istim postupkom izraz »oružana borba« (prema rečnicima SANU i JAZU), našao je da neka značenja glagola »boriti (se)«, u prelaznom i neprelaznom obliku, i imenice »borba« odgovaraju, a neka ne odgovaraju je-

zičkom diskursu ratne veštine. Na primer, »boriti« sa značenjem »udariti na koga«, »navaljivati«, »napadati« jesu sinonimi »dejstva«, njegovi posebni slučajevi, ilustracije, ali se to značenje ne može održati u jeziku nauke koja se bavi oružanom borbom; »boriti« sa značenjem »rat« i »borba«, pri čemu se gubi razlika između »napadati« i »ratovati«, isto tako je neodrživo. Nasuprot tome, »boriti se« sa značenjem »Kad dvoje udare jedno na drugo, dvije vojske ...« i »Kažu se obje strane koje se bore; obje se kažu jednim imenom u množini ili s brojem dva« – to su presudna značenja za denotaciju »borbe« čijem se diskursu teži. Upravo ta značenja navode ga na posredan zaključak da su za »borbu« potrebna dva neravnodušna »dejstva« (»što god dvoje«). Od tri značenja reči »oružan« smatra da je najpo-desnije – »izveden s upotrebom oružja«, to jest »s oružjem«, »pomoću oružja«.

Na osnovi semantičke analize, koju smo prikazali sažeto, izveo je deskriptivnu definiciju:

»Oružana borba je suprotnost, odnosno sukob dve suprotstavljene strane, ('bilo koje dvoje' ljudskih bića), dva 'borbena dejstva' koji se izvodi upotrebom oružja«; ili, kraće: »oružana borba je sukob dveju strana upotrebom oružja«; ili, najkraće: »oružana borba je odnos dejstava«.

Isti smisao ima i zaključak da je »oružana borba« odnos »borbenih dejstava« koja su relativno autonomnija i prethode oružanoj borbi.

Ne osporavajući ove zaključke napomenuli bismo sledeće:

– *prvo*, da je pisac od značenja za reči »dejstvo« i »borba«, »borben« i »oružan(a)« uzeo ona koja omogućuju da se, makar i posredno, borbena dejstva i oružana borba tumače i razumeju različito, ali tako da je oružana borba odnos borbenih dejstava;

– *drugo*, da je odbacio značenja koja borbena dejstva i oružanu borbu svode na isto, iako takvo tumačenje i razumevanje sledi neposredno, što znači da bismo postupkom selekcije i eliminacije, kojim se služio pisac, mogli da dođemo do zaključka koji je njegovom suprotan.

Ali, budući da je i Višnjić zapazio ograničeni domet semantičke analize, nema razloga da ne pratimo njegova dalja nastojanja koja se novim postupkom nastavljaju u istom smeru – od nominalnog ka predmetno-sadržajnom određanju pojmova »borbena dejstva« i »oružana borba«.

ŠTA O TOME KAŽU DRUŠTVENE NAUKE I ŠTA PISAC PRIHVATA A ŠTA KRITIKUJE

Razmatranje pojma »oružana borba« u polemologiji D. Višnjić je počeo »eksperimentalnim« čitanjem Klauzevica tako što je tamo gde je on pisao rat čitao oružana borba. Pod navedenim uslovom Klauzeviceva definicija glasi: »Oružana borba je, dakle, akt sile da protivnika prinudimo na potčinjavanje našoj volji«. Višnjić smatra da je ova definicija znatno doprinela nerazlikovanju oružane borbe i borbenih dejstava, budući da sugerise jednostrani akt sile. A da Klauzevic nije mislio na jednostrani akt sile, Višnjić navodi sledeće njegovo objašnjenje: »Ali, rat (oružana borba) nije dejstvo žive sile protiv neke mrtve mase, jer apsolutna pasivnost ne bi bilo nikakvo ratovanje, već je on *uvek sudar dveju živih sila*« (podvukao D.V.). Interpretirajući još Klauzeviceve formulacije da »oružana borba nije ništa drugo nego prošireni dvoboj« i da ona ne sadrži svrhu (cilj) u sebi, zaključuje da definicija oružane borbe, uzeta u teorijskom konceptu celokupne misli filozofa rata a ne izolovano i u savremenoj interpretaciji, može da glasi: »oružana borba je sukob sila suprotnih ciljeva«.

Evo još nekih navoda u Višnjićevom izboru.

Prema »Strategie terminology«, generalni rat (war general) je »oružani sukob između velikih sila i velikog broja njihovih saveznika, u kome je nacionalni opstanak na kocki«.

Generalnom ratu sličan je »totalni rat« (war total) za koji, po njegovom nalazu, Francuzi tvrde da je novinarsko-književna besmislica, a Lexis (dictionaire de la Langue francaise) da je rat koji obuhvata sve aktivnosti jednog naroda, odnosno koji teži potpunom uništenju protivnika.

Iz pravnih definicija: po pravu nema rata bez oružane borbe, na šta pisac dodaje da ne važi aksiomatski – da nema oružane borbe bez rata.

U političkim definicijama podvukao je činjenicu da cilj ne pripada ratu ni oružanoj borbi, već stranama u sukobu, i ukazao na pogrešnost formulacija »o cilju rata« i »o cilju oružane borbe«.

Iz socioloških definicija o sukobu i borbi, koje je dao profesor dr Radomir D. Lukić, izvukao je dalekosežne za-

ključke koji nam olakšavaju razumevanje rešenja koja predlaže za celinu problema. Navodimo ih u celini:

»Proces sukoba se objektivno može odrediti kao proces u kome vršenje jedne radnje, jedno ponašanje ljudi, ometa vršenje druge radnje, drugog ponašanja, tj. ponašanja drugog čoveka. Proces borbe, pak, jeste proces u kome ljudske radnje, ponašanja nište dejstva jedni drugih, odnosno gde ljudi čak nište jedni druge«.

Na toj osnovi protumačio je razliku između sukoba i borbe tako što je sukob odredio kao pasivnu borbu, a borbu kao aktivnu borbu. Potom je, stavljajući ispred reči borba, u navedenom značenju, odrednicu »oružana«, akcentirao dva stava:

(1) o ljudskim radnjama, ponašanjima koja »nište *dejstva* (podvukao D.V.) jedni drugih«. Po njegovom sudu, simbolom »dejstvo« dovodi se, u sociološkoj misli, u vezu borba i dejstvo, odnosno oružana borba i borbena dejstva, što, kako će se kasnije videti, predstavlja jedno od bitnih, trajnih, stalnih određenja, kapitalnu teorijsku činjenicu za ovaj rad kao celinu;

(2) o ništenju ljudi, po čemu se oružana borba razlikuje od sukoba i većine drugih oblika borbe. Važenje ovog stava ograničava se na egzistencijalnu oružanu borbu, pod pretpostavkom da postoji i oružana borba kao virtuelna pojava, u kojoj se sila ne primenjuje već preti njenom upotrebom.

Pisac kritikuje definiciju u našem Vojnom leksikonu zato što se u njoj mešaju pojmovi »oružana borba« i »borbena dejstva« i što se tvrdi da je oružana borba glavni oblik ispoljavanja rata.

Iz definicije u Sovjetskoj vojnoj enciklopediji ističe stav koji dopušta egzistencijalnu samostalnost oružane borbe, čime je dovedena u pitanje uobičajena »'sudbinska' veza rata i oružane borbe«.

Kada je reč o borbenim dejstvima, iz sovjetskog Vojnog rečnika akceptira stav po kome su ona svrsishodne radnje, za razliku od oružane borbe koja nema svrhu, cilj, ali smatra krupnom greškom što se kao njihov cilj navodi uništavanje žive sile protivnika, jer je takvo uništavanje, po njegovom mišljenju, moguće navesti kao zadatak, ali ne i kao cilj.

Definicija u našem Vojnom leksikonu, po njegovoj oceni slična je prethodnoj, s tim što je lišena njene ofanzivne

jednostranosti, jer u cilju borbenih dejstava uključuje odbijanje napada. Krupan je njen nedostatak, što se kao sadržaj borbenih dejstava navode protivpešadijska, protivoklopna i protivdesantna borba i protivvazдушna odbrana. To zvuči kao tvrdnja da oružana borba čini sadržaj borbenih dejstava. Pogrešna je i formulacija »mesto borbenih dejstava u borbenom poretku« iako se pri tom misli na mesto gde se borbena dejstva izvode – u zahvatu fronta, na PZT, u sopstvenoj pozadini i pozadini protivnika.

Pisac je formulisao zaključke do kojih je došao nizom izričnih stavova o oružanoj borbi, dok je o borbenim dejstvima sve sažeo u dva, rekli bismo, elastična stava.

O oružanoj borbi: to je društvena pojava nastala iz sukoba sila suprotnih ciljeva; dešava se u ratu ali nije isključena mogućnost njenog dešavanja van rata; ne može se govoriti o njenom cilju (kao ni o cilju rata), jer takvog cilja nema; najčešće je takav odnos borbenih dejstava pri kome se dva suprotstavljena dejstva nište međusobno (i ljudi se nište kao ljudi); nastaje na osnovi krajnjih protivrečnosti; podrazumeva i zbir, totalitet (celinu), i delimičan proces (operacija, boj, borba); istorijska je, dakle promenljiva pojava.

O borbenim dejstvima: to su svrhovite, ciljne delatnosti određenih karakteristika, koje se mogu klasifikovati po većem broju jednostavnih ili složenih kriterijuma.

Piščev postupak kod analize predmetnih definicija u društvenim naukama sličan je onome koji je prethodno primenio u semantičkoj analizi pojmova. Uzeo je iz njih tvrdnje, pa je formulacije, koje makar i posredno podupiru njegov postulat o oružanoj borbi kao odnosu borbenih dejstava, a odbacio one u kojima se oružana borba izjednačava s borbenim dejstvima i ne razlikuje od rata.

O tom postupku još će biti reči. Na ovom mestu primetili bismo da Višnjić tako interpretira i Klauzevica, uzimajući ono što mu odgovara, ili »osavremenjujući«, u interpretaciji, ono što za njega nije potpuno prihvatljivo. Primerice, Višnjić stavlja znak jednakosti između svrhe i cilja, a za Klauzevica se to ne bi moglo reći, a pogotovo da poriče postojanje ratnog cilja ili cilja rata:

»... Sila, tj. fizička sila ... jeste dakle *sredstvo*; a neprijatelju nametnuti svoju volju: to je *cilj*. Da bismo ovaj cilj sigurno postigli, moramo neprijatelja onesposobiti za odbranu; to je, kao pojam, pravi cilj ratovanja. On zamenjuje

svrhu i u izvesnoj meri je potiskuje kao nešto što ne pripada samom ratu«.

Ili:

»Niko ne počinje rat, ili bar ne bi trebalo da ga počne, ako je pametan, a da ne kaže samom sebi šta želi da postigne njime i u njemu; ono prvo je svrha, drugo je cilj. Ova osnovna misao otkriva sve smernice, određuje obim sredstava, meru energije, i njen se uticaj ispoljava čak i na najmanje delove ratne delatnosti«.

Šapošnjikov je navedeni stav protumačio: »Na taj način se otkrivaju dva cilja: politički i vojni«.

Navodeći ovo tumačenje Klauzevica koje je dao Šapošnjikov, ne dajemo mu prednost pred Višnjicevim. Hoćemo reći da je i sam filozof rata smatrao da logička strogost koja je mogućna na papiru nije za stvarnost, jer ona, zbog onih stalnih uzajamnih uticaja koje se javljaju u ratu, navodi na krajnosti koje nisu ništa drugo do igra pojmova. Pa, iako je držao do pojmova, kao središnje tačke za jasnost teorijskih misli, nije im prepuštao apsolutnu važnost. Tako je, recimo, pisao o boju: da je »prava ratna radnja« i da je »sukob«, čiji je cilj uništenje neprijateljskih snaga, ali da može biti slučajeva u kojima će to biti sredstvo, a cilj posjedanje nekog mesta ili objekta. Itd. i sl. I Klauzevic se žalio na nedostatak terminologije koja, na primer, jednom rečju, pobjeda ili poraz, treba da izrazi njihove različite veličine. »Ako je poglavito moralna snaga pobjedom pokolebana«, piše on, »onda izgubljena bitka postaje poraz, koga prema tome nema uz svaku pobjedu«. Navedeno opažanje Klauzevicevo o nedostatku terminologije korespondira sa savremenim semantičkim saznanjima prema kojima jezički simbol – reč ne označava dati objekat zato što mu liči, već zato što su mu ljudi dali takvu funkciju, te da bi bilo mnogo manje sporova kad bi se reči smatrale onim što jesu, tj. znacima i simbolima, a ne stvarima po sebi.

LOGIČKA ANALIZA – ORUŽANA BORBA KAO PREDMET MIŠLJENJA

I ovaj, najduži odeljak rasprave Višnjić počinje konstatacijom da se o oružanoj borbi može govoriti kao o pojavi uslovljenoj borbenim dejstvima, za koju su potrebna dva međusobno (relativno) neindiferentna procesa borbenih

dejstava. Zatim, istražuje borbena dejstva kao posebne društvene procese i njihove odnose i nosioce, nastanak oružane borbe i oružanu borbu kao kompleks: pojava–odnos–proces.

Evo, ukratko, stavova o borbenim dejstvima.

Borbena dejstva su svrsishodna ljudska delatnost, jer ih izvode svesne ljudske jedinice, odnosno svesno organizovane formalne ljudske grupe.

Ljudi dovedeni u određeni odnos prema sredstvima čine (zajedno s tim sredstvima) svojevrsne sociotehničke borbene sisteme ili snage.

Borbena dejstva, kao sistem društvenih procesa, počinju esencijalno da egzistiraju političkom odlukom. Ako političke odluke nisu inicijativne već uslovljene, onda je reč o borbenim dejstvima kao sistemu odbrambenih društvenih procesa protiv opasnosti koja dolazi spolja.

Pored egzistencijalnih postoje i virtuelna borbena dejstva, to jest kompleksi procesa radi jačanja vlastite vojne moći, koji se nazivaju »borbena gotovost« ili »pripremljenost društva (za agresiju ili vlastitu odbranu), a mogu biti u funkciji odvrćanja«.

Sistemi borbenih dejstava (dakako na svakoj od zaraćenih strana) bitno su procesi saradnje.

Osim egzistencijalnih i virtuelnih, Višnjić još razlikuje primarna (napadni i odbrambeni procesi) i sekundarna (kretanja i odmaranja) borbena dejstva, a s obzirom na značaj – strategijska, operativna i taktička.

Ulazeći u raspravu o nastanku oružane borbe, pisac je najpre postavio pitanje – da li virtuelna borbena dejstva dovode do virtuelne oružane borbe? Njegov je odgovor da samo neki procesi i samo određeni odnosi borbenih dejstava mogu da se nazovu virtuelnom (mogućnom) oružanom borbom. To je slučaj kada su dva procesa u odnosu netrpeljivosti, suprotnosti. Ali, ni tada virtuelna oružana borba ne dovodi obavezno do stvarne, egzistencijalne. Ni do virtuelne oružane borbe neće doći kada nisu gotovo ni u kakvoj vezi virtuelna borbena dejstva, kao na primer između Nepala i Norveške.

Kakav, dakle, može biti odnos dva procesa borbenih dejstava prema iskustvenim pokazateljima?

Na to pitanje Višnjić daje sledeće odgovore:

(1) odnos ravnodušnosti ne dovodi do oružane borbe, na šta ukazuju primeri da se neke nacije i države nisu sukobljavale;

(2) odnos saradnje borbenih dejstava takođe ne dovodi do oružane borbe, već se, kombinovanjem procesa različite moći delovanja, izazivaju posledice kod protivničkih borbenih sistema kao nosilaca suprotnih procesa i tako ostvaruju odgovarajući strateški, operativni i taktički ciljevi. (U ovom stavu ne zvuči logično: ne dovodi do oružane borbe a izaziva posledice na suprotnoj strani, i to u stratejskom, operativnom i taktičkom obimu?!);

(3) odnos jednostrane disjunktivnosti (isključivosti, suprotnosti, protivnosti) koji nastaje na osnovi posve suprotnog stava subjekata odlučivanja, pri čemu jedna strana preduzima akt agresije koji se naziva »intervencija«, dok se druga strana »ne protivi zlu nasiljem«. Takav je slučaj intervencije SSSR-a u Čehoslovačkoj 1968. godine. U tom tipu odnosa postoji jednostran proces, jedno borbeno dejstvo, pa do oružane borbe ne dolazi. (I u ovom stavu, upravo sa stanovišta logike, ne može se mimoći pitanje: kako izmiriti odnos jednostrane suprotnosti i suprotan stav subjekata odlučivanja?! Osim toga, čitaocu je neobično značenje koje u logičkom diskursu pisac daje terminu »disjunktivnost« budući da ono nije logičko, dakle nije značenje koje u simboličkoj logici ima simbol za disjunkciju.);

(4) odnos dvostrane disjunkcije je prvi i glavni uslov za nastanak neke konkretne pojave oružane borbe; drugi je uslov postojanje nejednakih sila nosilaca suprotnih procesa, jer u protivnom pojava ne bi mogla nastati; treći je uslov međusobna neravnodušnost; četvrti uslov, mada ne i obavezan, jeste postojanje napada i odbrane.

Višnjić nadalje kritikuje formulacije o oblicima i sadržajima oružane borbe u našoj doktrinarno-normativnoj teoriji. Ukratko, frontalni, partizanski i kombinovani oblici oružane borbe, o kojima je reč, stvarno predstavljaju, kako on tvrdi, samo našu polovinu (naš pol) oružane borbe, jer se neprijatelj u njima daje samo u elementarnim naznakama, preusko, nedovoljno. Što se tiče sadržaja oružane borbe, smatra da navođenje raznih borbi, odbrana, dejstava i zaprečavanja u tom smislu predstavlja neuspešan pokušaj empirijske klasifikacije.

Svoje shvatanje oblika i sadržaja oružane borbe izložio je u stavu koji se ne može sažeti, pa ga navodimo s nez-

natnim skraćanjem: »Svaki oblik oružane borbe odnosi se na pojedinačni ili opšti sadržaj. Kao primer pojedinačnog sadržaja može poslužiti 'staljingradska bitka' ... 'Staljingradska bitka« je pojam i izraz, odnosno logički i govorni (jezički) oblik jedne individualne bitke. *Njen stvarni fizički oblik mogu činiti samo ukupne snage obeju strana* (oko dva miliona ljudi, 20 hiljada topova, oko dve hiljade tenkova i oko dve hiljade aviona) *raspoređene* (ne konstantno, ne neprekidno za svih šest meseci trajanja) *na oko sto hiljada kvadratnih kilometara*. Primer opšteg logičkog sadržaja bio bi simbol 'bitke' pod kojim bismo mogli podrazumevati i 'kanu' i 'Borodinsku bitku', i 'bitku na Neretvi' ili bilo koju drugu. Oblik i sadržaj su nerazdvojni, ali nisu identični. 'Određen sadržaj zahteva odgovarajuću formu, ali se u određenu formu ne može uključiti svaki sadržaj«. Menjajući se, sadržaj zamenjuje jedan oblik drugim; prelazi iz jednog u drugi. Iz nižeg mogu se razviti viši oblici oružane borbe i obratno«.

Stav koji, barem delimično, relativizira razliku između Višnjićevog gledišta i gledišta doktrinarno-normativne teorije sledi iza navedenog i glasi: »Na osnovu istorijskog iskustva prošlih ratova i nekih vidova mirnodopske prakse, može se relativno pouzdano tvrditi da skoro sve ono što naša aktuelna teorija naziva oblicima borbenih dejstava možemo nazvati oblicima oružane borbe«.

Proizilazi da različiti nazivi mogu da pokriju iste oblike. Oni koji drže da je »oblik vrhovni sudija života« mogli bi, na osnovi toga, da zaključe kako isti oblici navode na pretpostavku da bi i različiti nazivi koji ih pokrivaju mogli imati isto značenje. Ali, kod Višnjića, to nije slučaj. Štaviše, i kada je reč o spomenutim oblicima, on, umesto niza – operacije–bojevi–borbe, pravi nešto drukčiji niz – operacije–bitke–bojevi.

Po njegovom mišljenju, termin »borba«, kao oblik, zadaje ne male brige i zato ga isključuje u tom značenju. Jer: »Neke samostalne borbe, nezavisno od zamisli i planova strana nosilaca sukobljenih procesa, predstavljale bi svojevrsnu konfuziju; pouzdani znak obostranog rasula, te se njihovo postojanje ne može opravdati«. U prilog tome parafrazira, u fusnoti, Moltkea, za koga kaže da je neopravdano ignorisao iskustva američkog građanskog rata, jer nije želeo da proučava kretanje oružanih rulja. U vezi s tim, primetili bismo da smisao navedene fusnote nije naj-

jasniji: ako je Moltke neopravdano potcenjivao iskustva američkog građanskog rata, može li se opravdati to što nije želeo da proučava kretanje oružanih rulja?!

Višnjić pretpostavlja da bi kriterijum za »svrstavanje« oblika oružane borbe trebalo da čine: snage – nosioci suprotnih primarnih procesa i vreme trajanja pojava. U objašnjenjima koja je dao za boj, bitku i operaciju uzima u obzir još prostor i posledice. Od zaključaka koje je izveo izdajamo završni: »stvarna transformacija sadržaja i oblika oružane borbe odvija se putem borbe oblika i sadržaja. Razvijajući se, jedan sadržaj zamenjuje jedan oblik drugim; boj prerasta u bitku; bitka u operaciju i obratno, jer razvoj ne mora biti i nije uvek progresivan«.

Prihvatimo li piščevo stanovište o oblicima oružane borbe i o njihovoj transformaciji, pod pretpostavkom da ćemo tako otkloniti postojeću terminološku zbrku u našoj doktrinarno-normativnoj teoriji, ipak smo obavezni da izvidimo nismo li time izazvali nove nesporazume. Na primer: da li je umesno odricati mogućnost relativno samostalnog dejstva partizanskim jedinicama koje nemaju karakteristike združene jedinice? I možemo li se zadovoljiti time da, prema Višnjićevom predlogu, odnose nezdruženih snaga u boju, putem kojih osnovni boj traje kao relativno samostalna pojava, nazovemo elementarnim mikropojavama? Slično tome, držeći se njegovog kriterijuma po kome je operacija najviši oblik oružane borbe, koji se ostvaruje putem bitaka i bojeva ili samo bojeva, i njegove interpretacije staljingradske bitke, kako bismo mogli predstaviti valjanu relaciju između ta dva oblika?

Razmatrajući karakteristike borbenih sistema, odnosno sistema oružanih snaga, Višnjić nabraja osnovne tipove njihovih relacija: (1) vertikalna, sa pretpostavljenom komandom i s potčinjenima, (2) horizontalna, sadejstvo i saradnja, (3) posebne, sa okruženjem: odnos s prirodom, društvenom sredinom i neprijateljem (samo u oružanoj borbi).

Posebnu pažnju zaslužuje Višnjićevo sistematizovanje funkcija borbenih sistema, tačnije rečeno kompleksa funkcija, za koje on smatra da bi mogli predstavljati relativno pouzdanu osnovu za tvorbu sistema shvatanja, odnosno znanja zasnovanih na uočavanju pravilnosti ili zakonitosti u njihovom dešavanju. To su: (1) rukovođenje i komandovanje; (2) vatra; (3) gibanje (dinamičnosti) borbenih sis-

tema; (4) obezbeđenje borbenih dejstava, i (5) materijalno i zdravstveno obezbeđenje.

O nabrojanim funkcijama borbenih sistema, i ne samo tim, dakako iscrpnije i u drukčijoj sistematizaciji, govori se i u doktrinarno-normativnim dokumentima. Istina, funkcije vatre i gibanja (dinamičnosti) nisu tretirane na isti način, pa ni istom terminologijom. Višnjić, primerice, najpre deli funkciju gibanja ili dinamičnosti na dve podgrupe funkcija, pri čemu u prvu ubraja sva manevrovanja, a u drugu sva takozvana kretanja. Zatim, sva borbena dejstva svrstava u niz po funkciji dinamičnosti: odmaranje – napad – odbrana – kretanje. Ali, ostavimo li po strani da li je umesnije ostati kod termina »manevrar« i »kretanje« ili ih podvesti pod termin »gibanje« ili »dinamičnost«, u istom ili različitom značenju, ne možemo mimoći Višnjićevu kritiku ratne veštine i ukazivanja na mogući put njenog razvoja. U vezi s tim on piše: »S obzirom na to da se ratna veština nije razvijala kao sistem opštih i nužnih naučnih stavova, po pravilima logike jednakim za sve ljude, pretpostavlja se da bi to mogao biti jedan od mogućih puteva njenog takvog razvoja. A takav razvoj bi mogao dovesti do jedinstvene teorije vatre, teorije gibanja, teorije obezbeđenja borbenih dejstava i teorije o materijalnom i zdravstvenom obezbeđenju«. To znači, zaključuje on, da bi se taktička, operativna i operativno-strategijska borbena dejstva iste vrste (na primer, napadi), sa stanovišta pomenutih funkcija, odvijala u sličnim uslovima na sličan način.

Šta da se kaže o ovim i ovakvim piščevim očekivanjima od jedinstvene teorijske misli? Hteli bismo da verujemo da ona nisu stegnuta kalupom strogog determinizma tako da bi borbena dejstva iste vrste videla kao idealan proces koji se odvija po pravilima logike i da dopuštaju njihov individualni tok po zakonima verovatnoće.

U razmatranju oružane borbe kao kompleksa pojava-odnosa-procesa Višnjić polazi od odnosa do kojeg dolazi na osnovi suprotnih odluka dve komande koje se tiču istog prostora: komanda puka odlučuje da ga brani, komanda divizije da ga osvoji. Sudarom ovih borbenih sistema započinje boj u kome oni prividno gube autonomnost. Tako rezultat boja proističe iz »zajedničkog delovanja« divizije i puka, dakako antagonističkog, iako se ostvaruje samo jedan od dva suprotna cilja borbenih dejstava. Pisac kvalifikuje oružanu borbu, i svaki njen oblik, kao vrednos-

no neutralne, jer se u njoj nište i ljudski životi. Njemu polazi za rukom da oružanu borbu posmatra kao jedinstven objekat, u vrednosnom smislu, koji ne nosi tragove suprotnih interesa. U isti mah, svaki oblik oružane borbe je pojava-proces, jer ne može samoniklo nastati, već su potrebna bar dva procesa, a takođe i kompleks procesa funkcija sukobljenih sistema dovedenih u direktnu ili indirektnu vezu i, najzad, kompleks elementarnih bojeva i niza mikroprocasa i mikropojaava. U zaključku, istaći će da sve pomenute procese, odnose, funkcije i pojave ostvaruju realni ljudi sa svojim ideološkim opredeljenjima, ciljevima – vrednostima, klasnom ili nacionalnom svešću, obučenošću, opremljenošću, spremnošću da izdrže napore i da se lično žrtvuju ili bez tih osobina, i da u oružanoj borbi, pod drugim manje-više sličnim uslovima, prevagu uvek odnosi čovek.

Za Višnjica je u oružanoj borbi opšte, kao jedno u mnogom, odnos nepomirljive suprotnosti i sukoba dva suprotna procesa. To je onaj »delić« koji je zajednički svakom pojedinačnom obliku oružane borbe i oružanoj borbi kao celini odnosa. Drugo opšte (kao mnogo jednog) to je mnogo pojedinačnog, mnogo jednovrsnih pojava oružane borbe, kao što su sve operacije, sve bitke i svi bojevi.

Osnovna je greška teorije ratne veštine u tome što se borbena dejstva smatraju posebnim (pojedinačnim) u odnosu na oružanu borbu kao celinu, a za oružanu borbu su neophodna dva borbena dejstva, još jednom naglašava Višnjic.

U istom duhu on razmatra i oružanu borbu kao relaciju sila. U traženju odgovora na pitanje: šta je sila, Višnjic tvrdi da naučno mišljenje nije otišlo dalje od zdravorazumskog u određenju pojma »sila«. Uprkos tome, on će sile koje se javljaju u oružanoj borbi definisati kao dispoziciju i egzistencijalnu primenu oružanih sredstava fizičke prirode.

Odnos sila u oružanoj borbi, po njegovom mišljenju, stratifikovana je pojava koja se izražava kao prednost (superiornost) odnosno kao nedostatak (inferiornost) na strategijskom, operativnom i taktičkom nivou. Elementi odnosa sila u svakom obliku oružane borbe su kvantitet i kvalitet ljudskog i tehničkog faktora i od njih formiranih socijalnih grupa (sastava, sistema i podsistema) – jedinica (snaga). Polazeći od toga da dispoziciona i egzistencijalna primena oružanih sredstava prinude ima ne samo vojno-

tehnološku, već i socijalnu dimenziju, Višnjić daje neku vrstu definicije: »Vojna oružana sila je koncentrisani izraz društveno-političkih, naučnih, ideoloških i drugih aspekata svake od sukobljenih strana«. Uz ovu definiciju ne možemo izbeći primedbu da nije dovoljno jasna i određena. Uzmemo li bilo koje od značenja termina »aspekt« u datom iskazu, nećemo dobiti, ni logički ni sintaksički, valjan iskaz. Pisac je, mogli bismo reći, strogošću zahteva za jasnim, određenim značenjem u naučnom diskursu i sam na sebe navukao oštricu kritike. U prilog tome ide i utisak da je često upotrebljavao dve pa i tri reči tamo gdje je bila dovoljna jedna i da je u celom njegovom tekstu poprilično zagrada, a to ne ide u prilog ni logici ni semantici.

U određivanju vojne oružane sile, po Višnjićevom mišljenju, posebnu ulogu ima odnos naprednih, progresivnih i reakcionarnih snaga društva i njihova uloga u formiranju ovog ili onog socijalnog tipa odbrambene organizacije. Pri tome su mogućna dva suprotna procesa: prvi je proces podruštvljavanja odbrambene moći društva, a drugi proces njihove militarizacije. S obzirom na to, on ranijoj kvalifikaciji oružane borbe kao vrednosno neutralne pojave sada dodaje mogućnost određenja kao etički pravedne, s jedne strane, a nepravedne s druge strane.

Ispitujući činioce koji presudno utiču na promenu odnosa sila u oružanoj borbi, dotakao se političkih, društveno-ekonomskih, naučnih i moralnih, istakao u tom smislu odlučujući značaj borbenih dejstava i posebnu ulogu koju imaju iznenadni nuklearni udari koji neposredno menjaju odnos snaga i određuju tok i ishod oružane borbe.

Zaključak, na kraju logičke analize oružane borbe kao predmeta mišljenja, neočekivano je završen pitanjem: da li je dobivena zaista prava osnova za tvorbu novog pojma, da bi ponudio odgovor na stranicama koje slede. Ali, pre nego što prikažemo novu definiciju tog starog pojma, trebalo bi se najkraće osvrnuti na novu terminologiju koju pisac uvodi u ratnu veštinu. U njegovim iskazima koji se tiču borbenih dejstava i oružane borbe mnogo je termina iz logike i sociologije, koji otežavaju razumevanje i razjašnjavanje problema o kojima se raspravlja. Tako piše o borbenim dejstvima kao društvenim procesima čiji su nosioci (snage) sociotehnički sistemi koji mogu imati esencijalnu (pravu, glavnu, osnovnu) ili virtuelnu (sposobnu, pripremljenu) egzistenciju; slično tome, i o oružanoj borbi kao društveno-

-antidruštvenoj pojavi – odnosu, koji nastaje iz procesa totalizacije dva međusobno disjunktivna i neravnodušna (neindiferentna) borbena dejstva suprotnih strana. On uvođi termin »gibanje« i(li) »dinamičnost«, kao zajednički izraz za manevar i kretanje, i »odnos sila« uporedno s »odnosom snaga« a u istom značenju. Ističući prednost koju donosi vatra i s njom povezano gibanje, neposrednu povezanost vatre s manevrom i težnju za rasporedom koji će omogućiti realizaciju vatre i neophodna kretanja, Višnjić će svojevrsnim manevrom nazvati i grupisanje snaga (iako to nije uobičajena terminologija u nas). Što se tiče uobičajenosti, ne može se poreći da se naširoko upotrebljavaju oba termina, i manevar i grupisanje snaga, a ono što nije uobičajeno to je da se između njih stavlja znak jednakosti.

NOVA DEFINICIJA POJMA »ORUŽANA BORBA«

U četvrtom odeljku svoje studije Višnjić nastoji da definitivno oblikuje pojam »oružana borba«. Posle uvodnih razmatranja o pojmu uopšte ponavlja – da su »sastavni delovi« svake oružane borbe suprotni društveni procesi – borbena dejstva. Ali, sad precizira da su borbena dejstva, kao procesi totalizacije, svrsishodne, vrednosno neutralne voljno-stihijske delatnosti (radnje, aktivnosti) saradnje kojima se izazivaju određene promene u društvu (i prirodi). Nosioци borbenih dejstava su borbeni sistemi (snage). Ciljevi borbenih dejstava se ostvaruju izvršenjem određenih zadataka, a zadaci putem pet iskustveno utvrđenih kompleksnih grupa funkcija. Postoje virtuelna i egzistencijalna borbena dejstva. Iz prvih nastaju druga. Proces totalizacije mogu se nazvati agresijom ili otporom agresiji, odnosno revolucijom ili kontrarevolucijom, a parcijalni procesi se javljaju kao konkretni primarni i sekundarni oblici (borbenih dejstava). Totalnim procesom ostvaruju se politički ciljevi, a parcijalnim procesom ciljevi borbenih dejstava u oružanoj borbi.

Do suštinske, egzistencijalne oružane borbe dolazi kada totaliteti procesa borbenih dejstava dođu u međusobno disjunktivan, neravnodušan odnos, kao odnos sila suprotnih interesa i ciljeva i nejednake moći. Konkretni oblici oružane borbe nastaju iz odnosa dva disjunktivna, međusobno neindiferentna primarna procesa borbenih dejstava

tvoreći novu pojavu koju nazivamo bojem, bitkom ili operacijom, zavisno od angažovanih borbenih sistema i posledica, ishoda. Iz stava o ishodu konkretnog oblika oružane borbe bilo bi pogrešno zaključiti da postoji svrha (cilj) oružane borbe. Oružana borba je vrednosno neutralna pojava.

Pojam »oružana borba« je, po Višnjićevom mišljenju, složen kao i sama pojava. Njegov obim čine složeni pojmovi »borbenih dejstava«, njihovih odnosa i konkretnih oblika oružane borbe koji iz tih odnosa nastaju.

Semantičke teškoće definisanja pojma »oružana borba« rezultat su sinonimne upotrebe termina »oružana borba« i »borbena dejstva«.

Višnjić oružanu borbu definiše ovako:

»Oružana borba je destruktivna, vrednosno neutralna društvena pojava polarizovanog ništenja i ometanja, koja egzistira putem operacija, bitaka i bojeva nastalih na osnovu suprotnosti; nepomirljivih ciljeva borbenih sistema (snaga) – nosilaca strategijskih, operativnih i taktičkih napadnih i odbrambenih dejstava, kao parcijalnih aktivnosti (primarnog značaja), dvaju totalnih procesa borbenih dejstava, iniciranih političkim odlukama subjekata odlučivanja«.

Nećemo ovu Višnjićevu definiciju ispitivati reč po reč. Bojimo se da bi nas takav postupak naveo na to da tumačimo razna značenja reči umesto da istražujemo njihovu neposrednu vezu s društvenim praktičnim iskustvom na koje se odnose, što u konkretnom slučaju znači iskustvo o oružanoj borbi. Ali, ne možemo mimoći izvesne semantičke probleme i, povezano s njima, metodološke probleme, koje je otvorio Višnjić svojim ogledom o pojmu »oružana borba«. U definiciji koju je dao, oružana borba je izdvojena iz rata, iako je, što i sam uviđa, moguće koristiti termin rat umesto sintagme oružana borba, kao što je slučaj u zapadnim izvorima; zatim je taj pojam raščlanio na: ništenje i ometanje; operacije, bitke i bojeve; strategijska, operativna i taktička napadna i odbrambena dejstva; parcijalne aktivnosti (primarnog značaja) i totalni proces borbenih dejstava; borbene sisteme i subjekte odlučivanja, pri čemu su prvi nosioci borbenih dejstava, a drugi ih iniciraju političkim odlukama. Ako pođemo s kraja Višnjićeve definicije, prepoznaćemo staru definiciju »rat je nastavljanje politike ...«; pod borbenim sistemima, nosiocima ne možemo a da ne podrazumevamo oružane snage ili njihove delove; operacije, bitke i bojevi, odnosno strategijska, operativ-

na i taktička dejstva, u istom ili nešto drukčijem nizu nalaze se u diskursu ratne veštine odavno; napad i odbrana uzajamno uništavanje isto tako. Ostaje, kao novost, rastavljanje oružane borbe na parcijalne aktivnosti (primarnog značaja), što je drugo ime za napadna i odbrambena dejstva, odnosno na dva totalna procesa borbenih dejstava, što je pisac u prethodnim razmatranjima naznačio kao agresiju i otpor agresiji, odnosno revoluciju i kontrarevoluciju. Stoga on operaciju, bitku, boj tretira kao oblike oružane borbe, dakle kao oblik koji stvaraju dve suprotne strane svojim odgovarajućim borbenim dejstvima, osporavajući ispravnost stanovišta prema kome su to oblici borbenih dejstava. Da ne bismo zapali u sholastičko sporenje ukazaćemo samo na izvesne jezičke teškoće koje proističu iz Višnjićevih distinkcija. Na primer, usvojimo li značenje koje on daje pojmu »borbena dejstva«, kakvo značenje treba da damo pojmovima »ratna dejstva« i »oružana dejstva«? Slično tome, uzmemo li operaciju, bitku i boj za oblike oružane borbe, a napad i odbranu kao primarna borbena dejstva ili parcijalne aktivnosti totalnih procesa borbenih dejstava, kako ćemo u tom slučaju razumeti i tumačiti značenje sintagmi »napadna operacija«, »odbrambena bitka«, »susretni boj«?

Odavno je zapaženo da ne treba očekivati korist od promene imena tamo gde nije moguće promeniti stvari, pa ipak dugotrajno održavanje te iluzije iziskuje kakvo takvo objašnjenje. Pojam »oružana borba« upotrebljava se u dva različita opšta smisla koji ne isključuju mnoga mogućna posebna značenja. U prvom, društvenom smislu ona je sukob koji se izražava neprijateljstvom, za razliku od drugih društvenih sukoba i nasuprot saradnji. U drugom, tehnološkom smislu ona je uzajamno uništavanje snaga i sredstava, kojima raspolazu strane u sukobu, a sastavljena je iz zasebnih dejstava koja nazivamo operacijama, bojevima, samostalnim borbama i sl. Kada se ova dva značenja, društveno i vojnotehnološko, razdvoje, onda se ne mogu izbeći jednostrani zaključci. U praksi, oni se manifestuju ne-realnim zahtevima koje političko rukovodstvo postavlja vojnom, ili prioritetom vojnih razloga pred političkim, na čemu insistira vojno rukovodstvo. U teoriji, protivrečnosti proističu iz »krvavog i razornog izjednačavanja fizičkih i moralnih snaga« koje se događa u oružanoj borbi, zbog čega se sad daje prednost prvim, koje se mogu proraču-

nati, sad drugima koje ne podležu egzaktnoj računici. Proističu i iz tradicionalnih nesporazuma oko značenja koja dajemo rečima: bilo što ih uzimamo kao pojmove koji su jedina stvarnost, bilo što ih prihvatamo kao sažete nazive pojedinih stvari. Najposle, značenja koja dajemo rečima, birajući među onima koja smo našli u rečnicima, uključuju i naše reagovanje, koje je sadržano u izboru, pa time i naša prethodna saznanja i iskustva u vezi s tim.

U svakom slučaju, ne izgleda opravdano očekivati da se značenje reči, termina, pojmova može okovati definicijama, pa ni logičkim pravilima. Da parafraziramo jednog savremenog filozofa (Kostas Axelos): uprkos nastojanjima da se jezik identifikuje s njegovom logičkom sistematizacijom, on je, zajedno s mišljenjem, išao svojim putem. To nije otklonilo sporove oko značenja, ali ih je oslobodilo metafizičke jalovosti stavljajući ih na ispit operacionalne valjanosti. Drugim rečima, umesto priklanjanja krutim definicijama, pažnja je usredsređena na iskaze koji sadrže dati termin dakako uvek u vezi s empirijski percipiranim događajima. Tako se širio put istraživanju kao naučnom postupku i tehnologiji kao veštini u primenjivanju naučnih saznanja.

Budući da smo se malo udaljili od konkretne teme, da joj se ponovo vratimo. Shvatimo li oružanu borbu, kako Višnjić predlaže, kao »složen odnos procesâ borbenih dejstava«, koja pojedinačno uzeta nisu oružana borba, već su njen deo, ili se povedemo za Klauzevicevim iskazom prema kome: »iz samog pojma rata uvek proizlazi da sva dejstva, koja se u njemu javljaju, moraju poticati iz borbe«, ne možemo izbeći kontrolu proveravanjem. S obzirom na ratno iskustvo i na pojam rata, i uzimajući u obzir stalne promene koje donosi razvoj ratne tehnike i ratne veštine, ma koje borbeno dejstvo zamišljali ili preduzimali, ne možemo to činiti kao jednostranu delatnost, već uvek uzimajući u obzir ono što protivnik namerava i što čini. Evo jednog iskaza Mao Cedunga koji plastično ilustruje dijalektičku povezanost borbenih dejstava. »Neprijatelj napreduje, mi se povlačimo u redu; neprijatelj se utvrđuje, mi ga uznemiravamo da bi ga iznurili; neprijatelj je iscrpljen, mi napadamo; neprijatelj se povlači, mi ga progonimo«. I u iskazima u kojima se sažimaju strategijske koncepcije o načinu vođenja oružane borbe, odnosno rata, kao što su partizanski, frontalni ili kombinovani oblik oružane borbe »strategija

isturene odbrane«, ili »strategija elastičnog odgovora«, ili »strategija uzvratnog udara«, u kojima je očividno reč o »našoj« strategiji, »našoj« borbi, isto je tako implicite jasno da oni sadrže odgovor na pretpostavljeni način »dejstva« ili »borbe« ili »ratovanja« mogućnog protivnika.

Kada je u pitanju naučni metod, za koji se opravdano Višnjić zalaže u istraživanju problema ratne veštine, uz sve uvažavanje njegove neophodnosti, preterano je očekivati da je sam po sebi dovoljan i da može nadomestiti poznavanje predmeta. Kao što je davno rečeno, uzaludno je očekivati da će marljivi čitaoci logike ispravno suditi u raznim oblastima društvene delatnosti. Sa tog stanovišta, ono što je odlika Višnjićeve knjige u isto vreme je i njen najveći nedostatak. Logičko-semantička strogost i cela povorka termina koji nisu iz ratne veštine komplikuju, a ne rasvetljavaju problematiku koja se tiče oružane borbe i borbenih dejstava. Čitajući ovu knjigu bolje smo razumeli izreku koja je gramu iskustva davala prednost pred tovarom teorije. Njom se, u stvari, otklanjala iluzija da misao odvojena od delanja, od prakse može da nam osigura izvesnost saznanja i svrsishodnost postupaka. Ali, time nije ni iskustvo ostavljeno bez pomoći mišljenja. I pragmatičko tumačenje iskustva polazi od toga da kada dejstvujemo na neku stvar i ona vrši na nas neki uticaj. Jednostrana radnja ne čini iskustvo, već uviđanje veze sa trpljenjem koje otuda proizlazi. Slično tome, mogli bismo reći i da borbeni dejstva nose taj predikat »borbeni« tek kada i ako trpe istovrsna suprotna dejstva.

Možemo žaliti što Višnjić svoj logičko-semantički ogled nije više i bolje utemeljio na analizi iskustva iz oružane borbe. Ilustracije koje je dao u tom smislu su krajnje oskudne, bleđa slika stvarnosti. On za takav postupak nalazi razlog u činjenici da oni koji su se u ratnoj veštini kruto držali iskustva prošlosti nikada nisu bili na visini zadataka koje je postavljala budućnost. U vremenu u kome živimo, kada se ništa ne menja tako brzo kao ratna tehnika, zastareli kalupi ratne veštine pogotovo ne nude valjane odgovore i rešenja za nove izazove. Pa ipak, kada se sve sabere i oduzme, ni to što je novo ne nastaje bez ikakve veze s iskustvom koje mu je prethodilo. I kada je reč o oružanoj borbi, ono što predstavlja promenu uvek je u nekoj vezi sa zatečenim sve i kada ga potpuno negira. A događa se i to da se neki stari postupak oživi u novom obliku, kao i što

se skoro zaboravljena reč vrti s osveženim značenjem. Mao Cedung pozivao se na Sun Cevena, najstarijeg vojnog pisca iz drevne Kine: »Poznaj neprijatelja i poznaj sebe i možeš stotinu bitaka voditi i ostati nepobeden«, tumačeći da se ta njegova misao odnosi kako na učenje tako i na primenu naučenog, kako na poznavanje zakonâ razvoja objektivne stvarnosti tako i na odlučivanje o sopstvenim akcijama u skladu s njima, sa ciljem da se savlada neprijatelj. U drugom kontekstu, ali u istom smislu, Lidel Hart podseća na dublju istinu, do koje Foš i drugi učenici Klauzevica nisu došli, a ona se ispoljava u tome da u ratu svaki problem i princip imaju dve strane. On je tu misao konkretizovao potrebom da dok nanosimo udar obezbeđujemo sebe i neophodnošću da se zadatak rešava na dva načina, kako je govorio Napoleon, jer, kada se rešava neki problem u kojem postoji i suprotna sila, koja se ne može regulisati, čovek mora predvideti i postarati se za alternativne pravce i načine dejstva. U naređenju o načinu izvođenja borbenih dejstava, od 8. januara 1943, Tito, između ostalog, akcentira: starešine moraju svakog trenutka dobro poznavati snage i sredstva kojima raspolažu i uvežbavati sopstvenu taktiku i borbene postupke; isto tako dužne su da upoznaju snage i stanje neprijatelja, metode ratovanja i njihove taktičke postupke.

Ovde završavamo prikaz knjige, ostavljajući za drugu priliku eventualni osvrt na »dodatak« u kome pisac kritički razmatra sintagme i pojmove »sukob niskog intenziteta«, »vazdušno-kopnena bitka«, »operativno-manevarske grupe« i »distanciona dejstva«. I prema tim pojmovima pisac zauzima uglavnom odbojan stav, pripisujući im konfuzno, čak i vrlo sumnjivo, predmetno-saznajno značenje i očiglednu društvenu nekomunikabilnost. U vezi s tim primetićemo samo da naša doktrinarno-normativna teorija, za koju je Višnjić rekao da gotovo blokira misao o odnosima oružane borbe i borbenih dejstava, faktički ne stavlja nikakve prepreke novim tumačenjima novih pojava i novoj terminologiji. Pisac, pak, u primeru navedenih sintagmi, podiže prepreke vrlo visoko. Time što smo rekli ne dovedimo u pitanje njegovo nastojanje da stare i nove termine iz ratne veštine propušta kroz sito semantičke i logičke analize. Ali, primenjen kruto i isključivo taj postupak ne štiti od jednostranih zaključaka, pa ni od grešaka. Tragajući za pravim značenjem pojedinih termina po rečnicima,

on je uzimao deo značenja kao celo značenje, dodajući tome svoje razumevanje, tumačenje i interpretaciju. Pri tom je zanemarivao važnost koju u tom smislu imaju (1) empirijska, praktična osnova, (2) kontekst ili dijaloško sazvučje u okviru celine iskaza s tematskim jedinstvom, i (3) neprekidno stanje dvostranog dejstva u svakom ratu, čiji su efekti uzajamni, usled čega se ne može uzimati u obzir samo dejstvo jedne strane. Kritikujući proizvoljnu upotrebu termina u teoriji ratne veštine, pisac je ispustio iz vida da i njihovo proizvoljno negiranje ne ostavlja ništa što bi vodilo tačnom i jasnom izrazu.

S U M M A R Y

RE-DEFINITION OF THE NOTION OF THE »ARMED STRUGGLE«

(Dušan Višnjjić, *Pojam oružane borbe*, (Notion of the armed Struggle), Vojnoizdavački i novinski centar, Beograd, 1988)

In this review is comprehensively presented the contents of this book and its author's methodological approach analysed. Particularly are stressed points criticized in the book and the conclusions reached. In the assessment of new solutions offered by the author of the book the Poper's approach has been applied – solutions are proposed and criticized; each criticism contains an attempt of refute; solution that survives the criticism is temporarily adopted but requires further discussion.

The principal quality of the book is simultaneously its greatest deficiency: logical-semantic strictness and a host of terms that are not used in the art of war, rather complicate then elucidate problems pertaining to the armed struggle and combat operations.

The basic criticism addressed to the author of the book is that he did not in a greater measure and more complex manner checked his logical-semantic essay by analysis of experience but searched for meanings of certain terms in dictionaries, taking a portion of a meaning for the complete meaning and adding to this his own understanding and interpretations of the term.

Contrariwise is pointed out the significance of the following for the right understanding of terms of the art of war: (1) empirical, practical basis, (2) context or dialogistic consonance within the frames of the statement with the thematic ensemble, and (3) perpetual state of two-sided action in each war, whose effects are mutual, because of which the action of one side only cannot be taken into account.

In his criticising the arbitrary utilization of terms in the domain of the art of war the author neglected the fact that even their arbitrary negation leaves nothing that could lead also to a clear expression.

R É S U M É

REDEFINITION DE LA NOTION DE »LUTTE ARMÉE«

(Dušan Višnjić, *Pojam oružane borbe* (La notion de la lutte armée), Vojnoizdavački i novinski centar, Beograd, 1988)

Ce compte rendu représente le contenu exhaustif du livre et tente d'analyser le procédé méthodologique de l'auteur. Un accent particulier est mis sur ce qui y fait l'objet de la critique et des conclusions. En évaluant les nouvelles solutions offertes par l'auteur du livre, on a appliqué la position de Popper – les solutions sont proposées et critiquées. Chaque critique est une tentative de démenti; une solution qui peut résister à la critique est acceptée temporairement sans cesser d'être pour autant l'objet de débat.

La meilleure qualité du livre est en même temps son plus grand défaut: la rigueur logico-sémantique et la multitude des termes qui ne relèvent pas du domaine de l'art de la guerre rendent compliquée la problématique de la lutte armée et des actions de combat sans l'éclaircir.

Le reproche fondamental fait à l'adresse de l'écrivain c'est qu'il s'était mis à la recherche dans les dictionnaires de la signification de certains termes en prenant une partie de leur signification comme étant la signification complète pour ajouter à cette dernière sa propre façon de comprendre et d'interpréter, au lieu de soumettre son essai logico-sémantique à la lumière d'une analyse basée sur l'expérience.

En revanche, on met en relief l'importance de ce qui peut être pertinent pour la juste compréhension des termes de l'art de la guerre, à savoir: (1) les bases empiriques pratiques, (2) le contexte ou l'harmonie de dialogue dans le cadre de l'entité de l'énoncé présentant son unité thématique, (3) l'état contenu de l'action mutuelle dans chaque guerre dont les effets sont réciproques, ce pourquoi on ne peut pas prendre en considération seule l'action d'une partie.

En critiquant l'emploi arbitraire des termes dans la théorie de l'art de la guerre, l'écrivain a perdu de vue que leur négation arbitraire n'offre rien de ce qui aboutirait à une expression claire.

Р Е З Ю М Е

ПЕРЕОПРЕДЕЛЕНИЕ ПОНЯТИЯ »ВООРУЖЕННАЯ БОРЬБА«

(Душан Вишнич, *Понятие вооруженной борьбы*, Војноиздавачки и новински центар, Белград, 1988)

В разборе исчерпательно излагается содержание книги и анализируется авторский методологический прием. Особенно подчеркивается то, что в книге подвергается критике и заключается. При оценке новых решений, предлагаемых автором книги, применяется положение Поппера: решения предлагаются и критикуются; каждая критика содержит попытку опровержения; решение, выдерживаемое критикой, принимается временно, но его и в дальнейшем надо подвергать обсуждению.

То, что является главной особенностью книги, одновременно является и ее главным недостатком: логическо-семантическая строгость и множество терминов, которые не из военного искусства, усложняют, а не ос-

вещают проблематику, касающуюся вооруженной борьбы и боевых действий.

Основное примечание автору книги, заключается в том, что он свой логическо-семантический эксперимент не проверял в большей степени и более комплексно анализируя опыт, но значение отдельных терминов искал в словарях, принимая часть значения за полное значение, добавляя к этому свои размышления и истолкования.

В противовес этому, подчеркивается значение, которое для правильного понимания терминов в военном искусстве имеют: (1) эмпирическая, практическая основа, (2) контекст или диалогическое созвучие в рамках целого высказывания с тематическим единством, и (3) непрерывное состояние двухстороннего действия в каждой войне, эффекты которого взаимны, из-за чего нельзя учитывать только действия одной стороны.

Критикуя произвольное использование терминов в теории военного искусства, автор выпустил из виду, что и их произвольное отрицание не оставляет ничего, что может вести к ясному выражению.